Tekst 4 mei Leusderheide

“Ik heb zo even vernomen dat mijn vonnis voltrokken zal worden
hedenmiddag om twee uur
zodat ik nu nog twee uren te leven heb.

Het is mij rustig geworden en ik zie het lot kalm onder ogen,
ik heb mijn plicht gedaan tegenover jullie en de mensheid.”

Deze woorden schreef de 22-jarige Jan Zwanenburg in een afscheidsbrief aan zijn ouders, broers, zus en vriendin.

Jan werkt als trambestuurder in Amsterdam. Hij is lid van de Arbeiders Jeugd Centrale, de socialistische jongerenvereniging van de SDAP.

Gedurende de oorlog zet hij zich in tegen het fascisme. Hij gaat op de tramrails liggen om te voorkomen dat zijn collega’s uit de remise kunnen rijden tijdens de Februaristaking.
Hij stencilt en verspreid verschillende illegale bladen, waaronder het Parool.

Om die reden wordt hij op deze plek op 5 februari 1943, om 2 uur in de middag, samen met 19 andere mannen door de nazi’s vermoord.

13 van hen zijn ‘berecht’ tijdens het schijnproces dat bekend is geworden als het Eerste Paroolproces.

Twee-en een half jaar eerder, in juli 1940 verschijnt onder een schuilnaam de eerste nieuwsbrief van ene Pieter ’t Hoen. De werkelijke schrijver is journalist Frans Goedhart. Zijn nieuwsbrief groeit tijdens de oorlog uit tot een landelijke krant, u vast bekend als Het Parool. Het is een van de 1300 verzetskranten die Nederland tijdens de oorlog kent.

Het Parool wil de ware bedoelingen van de Duitse bezetter tonen en mensen oproepen tot verzet.

Ik citeer uit de eerste nieuwsbrief:
“Niet buigen, niet bukken, niet samenwerken met den vijand.
Moed en vertrouwen.
De toekomst is aan een vrij Nederlandsch volk in een vrije volkerengemeenschap.”

Dat Het Parool een graag gelezen verzetskrant is, is te danken aan de redactie. Deze bestaat uit journalisten die beschikken over veel kennis van zaken, een uitstekend netwerk en een goede pen.

Een van de andere successen is dat er al snel een uitgebreid netwerk van verspreiders is. Deze komen veelal uit de socialistische kring van redactieleden. Ze stencilen, drukken en verspreiden de krant.

Onbedoeld en ongemerkt is de organisatie hierdoor kwetsbaar, want iedereen kent iedereen.

Meerdere keren weten de Duitsers de Paroolorganisatie zware klappen toe te brengen. Telkens weet de organisatie zich te herstellen.

Zelfs nadat groepen verspreiders en drukkers worden gearresteerd.

In 1941 worden Amsterdamse verspreiders verraden en wordt de een na de ander opgepakt. Waaronder Jan Zwanenburg waarmee ik dit verhaal begon
In januari 1942 is het weer raak. Arrestaties in Haagse verzetsgroepen verspreiden zich als een olievlek.
Als een verspreidster doorslaat en vertelt van wie zij de kranten krijgt volgen de arrestaties elkaar in de Haagse Paroolgroep snel op.

De eerste bestemming voor de meeste gearresteerden: het Oranjehotel, de strafgevangenis in Scheveningen.
Hierna worden ze naar Kamp Amersfoort en later naar Kamp Vught vervoerd.

In Kamp Amersfoort moeten ze werken, krijgen ze te weinig te eten en als ze de strikte regels niet volgen worden ze zwaar gestraft.
Ik citeer een van de overlevenden:
“als er iets gebeurde dat de SS niet beviel, moesten we na het appèl een uur op commando gaan liggen en snel weer opstaan.
Je moest echt gaan liggen, anders ging een KAPO … op je lijf staan.
De Joden… moesten vaak apart aantreden en hadden het nog zwaarder te verduren.”

Op 12 december 1942 worden op het appèl in kamp Amersfoort de namen van 23 gevangenen afgeroepen.
Ze worden overgebracht naar de gevangenis in Utrecht waar achter gesloten deuren hun ‘proces’ begint.
Het zijn Paroolmedewerkers die in 1941 en 42 zijn opgepakt in Amsterdam, Den Haag en in Scheveningen.

Het zijn veelal jonge mensen met idealen, die niet konden voorzien wat voor gevolgen hun acties zouden hebben.
De gevangenen waren lang optimistisch.
Gingen ervanuit dat zij spoedig weer bij hun familie zouden zijn.
Dat een gratieverzoek zou worden ingewilligd.

Zonder pen en papier om aantekeningen te maken, met een Duitse advocaat die hun dossiers niet heeft kunnen inzien, hun taal niet spreekt en maar 5 minuten de tijd krijgt voor overleg.

“Deze week is onze zaak voor het gerecht geweest…
het was een doodvonnis… Alle hoop is nog niet verloren, de kans op gratie is niet gering.” Schrijft Jan Zwanenburg.

Helaas is het anders gelopen.

Jan wordt met 12 mannen ter dood veroordeeld. Van de anderen worden 6 mannen naar concentratiekampen gestuurd. 3 van hen overleven dit niet.
3 krijgen tuchthuisstraf. 1 iemand weet te ontsnappen.

Op 5 februari 1943 rijden de 13 ter dood veroordeelden met een bus van Kamp Vught naar de gevangenis in Utrecht. Ze krijgen pen en papier om een laatste brief aan hun geliefden te schrijven.

Vervolgens worden ze naar de Leusderheide gebracht. Waar wij nu staan.

Een van hen, Robert Douma, 24 jaar oud en net als Jan verspreider van het Parool in Amsterdam schrijft:
“Hedenochtend gingen wij op transport van Vught naar Utrecht en daar werd ons medegedeeld dat wij ’s middags om 2 uur zouden worden gefusilleerd.

Met trots kan ik zeggen, dat we allen pal en onbevreesd stonden bij deze vreselijke boodschap…

Onthoud altijd en laat dit jullie steeds tot troost zijn, dat wij gestorven zijn in onze idealen: moedig en onbevreesd.”

Jan Zwanenburg schreef aan zijn moeder: “je zoon is niet voor niets gevallen, maar ons ideaal is het waard ervoor te strijden en te vallen”

Deze 13 mannen waren geen journalisten, zij waren tramconducteur, kantoorbediende, metaalbewerker. Zij stierven dus ook niet voor persvrijheid. Zij stierven voor een open, rechtvaardige samenleving. Het rondbrengen van de waarheid was het door hen uitgekozen middel om die strijd te voeren.

Wereldwijd staat deze open, rechtvaardige samenleving onder druk. De inzet van de mensen achter het Parool herinnert ons eraan dat onze democratische rechtsstaat en vrije pers nooit vanzelfsprekend zijn. Het is onze gezamenlijke plicht om deze rechten en vrijheden te beschermen. Onze plicht om er pal voor te blijven staan.

Robert Douma schreef: “Ik kan zeggen met mijn 24 jaren: ik heb iets verricht, ik heb iets gedaan om volgens mijn overtuiging mee te helpen de wereld een beetje beter te maken.

Jullie moeten niet om me rouwen, maar me herdenken.

En dat is wat we vandaag doen.
Hier op de Leusderheide.